

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Н. О. Шишпанова, аспірант

Миколаївський національний аграрний університет

У статті проаналізовано проблеми у сфері інституційного середовища розвитку трудового потенціалу в Україні на сучасному етапі. Досліджено вплив нормативно-правового регулювання держави на розвиток конкретних складових трудового потенціалу сільських територій та запропоновано можливі шляхи покращення ситуації у Миколаївській області.

Ключові слова: державна політика, трудовий потенціал, сільські території.

Постановка проблеми. Регулювання формування та використання трудового потенціалу в Україні забезпечують нормативно-правові документи загальнодержавного та регіонального рівнів, а також ратифіковані документи міжнародного рівня, що передбачають прямий чи опосередкований вплив на складові трудового потенціалу з урахуванням стратегічних завдань розвитку країни, дотриманням положень нормативно-правових документів щодо регулювання інших сфер людської життєдіяльності, а також норм міжнародного права [1]. Проте, на жаль, для трудового потенціалу сільських територій України характерними є негативні тенденції, подолання яких потребує більш виваженого державного впливу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам реалізації державної політики розвитку і використання трудового потенціалу присвячено праці вітчизняних відомих вчених: С. Бандура, М. С. Гринкевич, Долішнього, Е. Лібанової, В. Мікловди, В. Онікієнка, С. Писаренко, М. Пітюлича, У. Садової, А. Семів, А. Шевчук та ін. Проте, у наукових публікаціях дотепер не достатньо розкрито системо-структурні аспекти інституційно-правового забезпечення реалізації державної політики розвитку і використання трудового потенціалу сільських територій.

Метою статті є вивчення впливу нормативно-правового регулювання держави на розвиток трудового потенціалу

сільських територій та виявлення можливих шляхів покращення ситуації у Миколаївській області.

Виклад основного матеріалу. Нормативно-правове поле регулювання трудового потенціалу, з огляду на його багатоаспектність та комплексність, охоплює не лише питання регулювання соціально-трудова відносин, а й увесь спектр питань, пов'язаних із формуванням й розвитком його складових і характеристик середовища, в якому він функціонує. Тому, пропонуємо розглядати інституційне забезпечення трудового потенціалу як триєдину систему, що містить:

1) нормативно-правові документи, що безпосередньо регламентують питання розвитку трудового потенціалу у відповідних умовах суспільно-економічного розвитку та у взаємозв'язку з нормами міжнародного трудового права;

2) нормативно-правові документи, що опосередковано стосуються формування та ефективного використання трудового потенціалу через вплив на його складові;

3) нормативно-правові документи, що регламентують середовищну характеристику розвитку трудового потенціалу.

Нормативно-правові документи, що прямо стосуються формування та ефективного використання трудового потенціалу в Україні, сьогодні включають: Концепцію Загальнодержавної цільової соціальної програми збереження і розвитку трудового потенціалу України на період до 2017 року, затверджену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 липня 2009 року №851-р [4]; Указ Президента України «Про основні напрями розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року» від 03.08.1999 року №958/99 [3]; Кодекс законів про працю України, затверджений Законом УРСР від 10.12.1971 року №322-VIII.

Прийняттю Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми збереження і розвитку трудового потенціалу України на період до 2017 року передували тривалі наукові та політичні дискусії. За декількома спробами були представлені різні законопроекти концепцій на розгляд Верховної Ради України. Причому цей процес активно тривав ще з середини 90-х років ХХ століття. Перший, досить ґрунтовно розроблений проект Концепції розвитку трудового потенціалу в Україні, був представлений у найвищий законодавчий орган

України у 1999 році та був спрямований, головним чином, на нівелювання негативних тенденцій щодо втрат трудового (зокрема інтелектуального) потенціалу країни. Після цього було видано Указ Президента України «Про основні напрями розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року», про зміст якого йтиметься нижче. Даний Указ визначав, що у шестимісячний строк Кабінетом Міністрів України повинен бути розроблений і поданий на розгляд Верховної Ради України проект Державної програми розвитку трудового потенціалу в Україні на 2000-2010 роки. Проте така програма через брак фінансових ресурсів розробленою так і не була.

Основні нормативно-правові документи загальнодержавного рівня регулювання трудового потенціалу в Україні в розрізі його складових наведено в табл. 1. Розподіл умовний з указанням найбільш сильного впливу на відповідну складову трудового потенціалу, оскільки кожен нормативно-правовий документ має певний вплив на всі його складові. Нормативно-правові документи наведено в порядку їх прийняття.

Нормативно-правове забезпечення розвитку трудового потенціалу сільських територій конкретизується також низкою документів щодо регулювання статусу останніх.

Варто зазначити, що останніми роками державою знівлено значущість комплексного розвитку сільських територій, що задекларовано у 2005 році в Законі України «Про основні засади державної аграрної політики до 2015р.». Відбувається ототожнення політики щодо підтримки сільського господарства та сільського розвитку.

Сьогодні Міністерство аграрної політики та продовольства України фактично є галузевим міністерством, яке опікується питаннями сільськогосподарського виробництва. Функції, які стосуються розвитку та підтримки людини села, у міністерстві відсутні. В структурі міністерства відсутній також підрозділ, який би опікувався питаннями сільського розвитку. Спроби підтримки українського села через державні програми досягли своєї цілі тільки в частині підтримки сільськогосподарського виробництва.

Таблиця 1

**Основні нормативно-правові документи
загальнодержавного рівня, що регламентують розвиток
конкретних потенційних компонент трудового потенціалу**

Складові трудового потенціалу	Нормативно-правові документи: назва та час прийняття
1	2
Демографічна	- Стратегія демографічного розвитку в період до 2015 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 24.06.2006 року №879; - Державна програма «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2006 року №1849;
Медико-біологічна	- Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 року №2801-XII; - Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24.02.1994 року №4004-XII;
Інтелектуальна	- Закон України «Про національну програму інформатизації» від 04.02.1998 року №74/98-ВР; - Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 року №40-IV;
Освітня	- Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 року №1556-VIII; - Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 року №2402-III; - Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2009-2015 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 28.01.2009 року №41; - Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» від 30.09.2010 року №926/2010
Соціально-економічна	- Закон України «Про зайнятість населення» від 01.03.1991 року №803-XII; Кодекс законів про працю України, затверджений Законом №322-VIII від 10.12.1971 року
Мотиваційна	- Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 року №2694-XII; - Закон України «Про оплату праці» від 24.03.1995 року №108/95-ВР; - Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15.09.1999 року №1045-XIV;

1	2
Організаційна	-Указ Президента України «Про вдосконалення державного регулювання у сфері зайнятості населення та ринку праці в Україні» від 11.07.2005 року №1073/2005; - Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Основних напрямів реалізації державної політики зайнятості на 2010-2011 роки» від 08.09.2010 року №831;
Культурна	- Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23.04.1991 року №987-XII; - Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді, затверджена наказом МОН України від 16.06.2015р. №641;

Джерело: складено за [1, 5, 6]

Важливим кроком в державному регулюванні розвитку сільських територій є розроблення Стратегії розвитку сільсько-го господарства на 2015-2020 роки, яка була затверджена на 15-му засіданні Національної ради реформ України [2].

Стратегія є дорожньою картою реформування аграрного сектора України та визначає план розвитку аграрної галузі України та сільських територій на період 2015-2020 рр. Стратегія спрямована на посилення конкурентоспроможності сільськогосподарського сектора, покращення ділового клімату, збільшення експорту, а також на стимулювання інвестицій в аграрний сектор. Крім того, вона передбачає створення сприятливих умов для розвитку сільських територій і покращення якості життя у регіонах України.

Досягти дієвості загальної стратегії розвитку і використання трудового потенціалу можливо шляхом розробки програми розвитку трудового потенціалу у кожному регіоні з урахуванням особливостей їх соціально-економічного розвитку.

Вважаємо за необхідне розробити Програму розвитку і використання трудового потенціалу сільських територій Миколаївської області на період до 2020 року. Оскільки ефективність регіональних програм забезпечення розвитку трудового потенціалу значною мірою визначається загальнодержавною підтримкою здійснення відповідних заходів щодо реалізації таких програм, то вона повинна бути узгодженою з Держав-

ною стратегією розвитку і використання трудового потенціалу України на період до 2020 року та процесів державного стратегічного планування розвитку окремих секторів економіки країни та її регіонів, що враховує потреби їх розвитку та необхідність підвищення конкурентоспроможності.

Програмою варто передбачити три ключові напрями розвитку і використання трудового потенціалу сільських територій, детальний опис представлено в табл.2.

Реалізація першого напрямку розвитку трудового потенціалу має забезпечити: припинення природного скорочення чисельності населення та переважання рівня народжуваності над смертністю; зниження рівня захворюваності населення за найбільш поширеними хворобами; стабілізацію та зниження показників захворюваності на «соціальні хвороби» – туберкульоз, наркотична та алкогольна залежності; організацію системи реабілітаційної та спортивної роботи з особами, які мають уроджені та набуті вади фізичного розвитку; задоволення індивідуальних та суспільних потреб громадян у спортивній та фізкультурній підготовці; соціальну адаптацію молоді, яка опинилася у складних життєвих обставинах; кадрове забезпечення галузей охорони здоров'я та освіти фахівцями, у тому числі молодими спеціалістами.

На нашу думку, основними пріоритетними напрямами державної політики щодо забезпечення формування умов для підвищення доходів сільського населення повинні бути: розвиток багатогалузевої сільської економіки, розширення сфери прикладання праці та розвитку трудового потенціалу.

У сучасних умовах найперспективнішими, на нашу думку, галузями несільськогосподарської зайнятості в регіоні можуть стати:

1. Діяльність у туристичній сфері. Саме сільський туризм визнаний в Європі як пріоритетний у сфері відпочинку. Тим самим забезпечується різноваріантне використання трудового потенціалу села, що дасть можливість розширити сферу зайнятості сільських жителів з максимальним урахуванням історичних особливостей, національних традицій і звичаїв українського села.

Таблиця 2

Характеристика основних напрямів розвитку трудового потенціалу, визначених у Програмі розвитку і використання трудового потенціалу сільських територій Миколаївської області на період до 2020 року

Мета програми: забезпечення відтворення, розвитку та раціонального використання трудового потенціалу відповідно до сучасних потреб економічного і соціального розвитку сільських територій.	
Напрямок розвитку	Заходи щодо виконання:
Поліпшення демографічних характеристик трудового потенціалу сільських територій	<ul style="list-style-type: none"> – Створення умов для забезпечення сільських жителів загальнодоступною, своєчасною та якісною медичною допомогою. – Забезпечення здорового способу життя людини.
Формування умов для підвищення доходів населення	<ul style="list-style-type: none"> – Підвищення рівня знань та практичних навичок сільського населення. Впровадження освіти впродовж життя. – Розвиток економіки сільських територій шляхом стимулювання не аграрних видів діяльності. – Покращити інститут розвитку бізнес-освіти та профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю.
Створення комфортних та безпечних умов проживання населення	<ul style="list-style-type: none"> – Розвиток інфраструктури села з розширенням базових послуг для економіки сільських територій та сільського населення, розбудова комунальних та інформаційних мереж. – Розвиток культурного і духовного середовища, забезпечення патріотичного виховання населення. – Стимулювання розвитку туристичної індустрії області.

Джерело: власні дослідження

2. Виробництво енергії на основі відновлювальних джерел. Варто відмітити, що Миколаївська область має відмінні стартові умови для розвитку альтернативної енергетики. Кількість сонячних днів в Очаківському районі становить близько 300 безхмарних днів на рік. На території Миколаївщини зосереджено близько 10% усього вітрового потенціалу України [3].

3. Діяльність у сфері культури, мистецтва та національно-етнічної спадщини, упорядкування земельних угідь та покращення ландшафтів.

4. Розвиток сфери послуг. Окрім технічного сервісу для агропромислового комплексу, реалії сучасної життєдіяльності сільського населення вимагають від нього творчих нестандарт-

них підходів до організації нових робочих місць. Це може бути ремонт машин та агрегатів, послуги односельчанам з обробітку землі, ведення тепличного господарства тощо. Також можна використовувати житлово-комунальний, побутовий сектор, сектор торгівлі, громадського харчування та надання послуг шляхом використання мережі Інтернет, тощо.

Вважаємо, що реалізація запропонованих нами напрямів забезпечення належного життєвого рівня сільського населення сприятиме поліпшенню демографічної ситуації і розвитку трудового потенціалу.

Висновок. Отже, державна політика регулювання трудового потенціалу в Україні охоплює широкий перелік нормативно-правових документів, що здійснюють прямий чи опосередкований вплив на його формування та ефективне використання. Проблемними аспектами державного регулювання трудового потенціалу в Україні залишається декларативність положень низки документів, нерегулярність прийняття на загальнодержавному рівні програм зайнятості та планів дій з їх виконання, визначення основних напрямків державної політики зайнятості. Саме тому розроблення і прийняття Програми розвитку і використання трудового потенціалу сільських територій Миколаївської області на період до 2020 року повинно відповідати Єдиній стратегії розвитку сільського господарства і сільських територій на 2015-2020 роки. У результаті реалізації запропонованої нами Програми та досягнення мети роботодавці отримають конкурентоспроможний персонал, здатний до розвитку, з високими трудовими потенціями, реалізація яких дозволить значно підвищити фінансові результати підприємницької діяльності та забезпечить успішну діяльність підприємств на довгострокову перспективу. Сільське працездатне населення отримає широке поле можливостей використання та розвитку своїх трудових потенцій відповідно до власних уподобань і очікувань.

Список використаних джерел:

1. Гринкевич С. С. Формування системи та структурування інституційного забезпечення реалізації державної політики розвитку і використання трудового потенціалу України / С. С. Гринкевич, Р. Л. Лупак, Ю. В. Васильків // Бізнес Інформ. – №7 – 2015. – С. 67-72.
2. Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015-2020 роки [Електронний ресурс] / Міністерство аграрної політики та продовольства України. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua>
3. Про основні напрями розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року [Електронний ресурс] / Указ Президента України від 3 серпня 1999 року № 958/99. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/958/99>
4. Про затвердження Загальнодержавної цільової соціальної програми збереження і розвитку трудового потенціалу України на період до 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ufoz.ukrmed.info/CMpro-v-p-280.html>.
5. Ус Г. О. Моделювання факторів впливу на інтелектуалізацію трудового потенціалу / Г. О. Ус // Бізнес Інформ. – 2015. – № 2. – С. 130-135.
6. Юрик Я. І. Ринок праці України: вчора, сьогодні, завтра / Я. І. Юрик, Ю. І. Коновалов // Бізнес Інформ. – 2014. – № 8. – С. 150-156.

Н. А. Шишпанова. Государственная политика развития трудового потенциала сельских территорий

В статье проанализированы проблемы в сфере институциональной среды развития трудового потенциала в Украине на современном этапе. Исследовано влияние нормативно-правового регулирования государства на развитие конкретных составляющих трудового потенциала сельских территорий и предложены возможные пути улучшения ситуации в Николаевской области.

Ключевые слова: государственная политика, трудовой потенциал, сельские территории.

N. Shyshpanova. The state policy on rural areas' and labor potential development.

The article analyzes the problems in the sphere of the institutional environment of labor potential development in Ukraine at the present stage. The influence of the regulatory state on the development of specific components of the labor potential of rural areas were discussed and possible ways to improve the situation in Nikolaev region were suggested.

Keywords: state policy, labor potential, rural territories.